

“Een tijd om niet te vergeten”: basisschool *De Prinsen* in Zenderen

Jan Deckwitz

Een tijdje geleden kwam ik in gesprek met At van Schooten, het voormalige hoofd van basisschool “De Prinsen” in Zenderen. Een bescheiden maar bevlogen schoolmeester die, ondanks zijn respectabele leeftijd van 83 jaar, nog altijd kwiek door het leven gaat; tegenwoordig vooral als vrijwilliger bij de voetbalvereniging BZSV ‘De Blauwwitters’. We spraken over “zijn tijd” binnen de school en de achtergrond waartegen de school zo’n 90 jaar geleden ontstond. Een mooie gelegenheid om tevens nog eens terug te kijken op de historie van deze school.

Inleiding

Wie de Hoofdstraat in Zenderen neemt, kan het niet ontgaan: het voormalig karakteristieke schooltje en de “meesterswoning” hiernaast. Nu is in het schooltje een wijnhandel gevestigd en de woning is overgegaan in particuliere handen.

Hoe anders was dit jaren geleden. In een periode van ruim zestig jaren is de opkomst en ondergang van het Protestants Christelijk onderwijs in Zenderen te schetsen. Het is niet alleen een tijdvulling geweest maar heeft bovendien duidelijk bijgedragen aan de ontwikkeling en welzijn van de bewoners, in het bijzonder de kinderen die de school bezochten. Daarom hier een terugblik op de periode (ca. 1920 – 1980) en / zowel waarin de school hier gloeerde als instituut, als op de mensen die hier achter zaten.

De Christelijke school “De Prinsen” te Zenderen, hier nog met de oorspronkelijke karakteristieke ramen.

Tijdsbeeld over onderwijswetgeving

In de Franse tijd (1795 -1813) ontstond in Nederland een sterke neiging tot nationale wetgeving. Tot deze tijd waren de gewesten (provincies) van de Republiek min of meer autonoom. De onderwijswet van 1806 was de eerste die duidelijkheid verschafte over de weg die het onderwijs vorm moest geven. Deze wet was ook aanleiding tot strijd vanwege de stellingname dat “*het onderwijs openbaar is en zich dient te richten op de ontwikkeling van alle maatschappelijke en christelijke deugden*”. Er werd één christendom voorgestaan los van een kerkelijk instituut. Orthodox christelijk onderwijs of katholiek onderwijs was volgens de wetgeving niet mogelijk. Het oprichten van kerkelijk gebonden scholen of van scholen met een duidelijke christelijke of katholieke visie op onderwijs was in beginsel verboden. Er was trouwens ook geen leerplicht en ouders moesten het schoolgeld voor hun kinderen uit eigen zak betalen.

In de grondwet van 1848 werd de vrijheid van onderwijs opgenomen; behoudens het toezicht van de overheid, en het onderzoek naar bekwaamheid en zedelijkheid van onderwijsgeevenden werden er verder geen eisen gesteld; het een en ander werd bij algemene maatregel van bestuur geregeld. “De schoolstrijd”, die ruim een eeuw heeft geduurd, mondde uiteindelijk uit in een stelsel van

onderwijsvoorzieningen waarbij onderscheid werd gemaakt tussen openbare en bijzondere scholen. De gelijkstelling kwam in 1917 tot stand en werd in 1920 vastgelegd (LO-wet van 1920). Hiermee werd ook financiële gelijkstelling van het openbaar- en bijzonder onderwijs verkregen.

Een PC-school in Zenderen

Het ontstaan van de christelijke scholen in Borne en Zenderen is niet gepaard gegaan met de strijd en tegenstellingen die zo kenmerkend waren voor de ontstaansgeschiedenis van andere christelijke scholen in ons land. Van een schoolstrijd was hier geen sprake, slechts van een schoolsplitsing, van een scheiding van geesten. De Bornse gemeente stelde zich zeer coöperatief op en van katholieke zijde was er eerder sprake van medewerking dan van tegenwerking.

In het begin van de 20e eeuw was er slechts één school in Zenderen, een openbare school met als hoofd meester Th. J. Thien, jarenlang vertrouweling en zeer gewaardeerd figuur binnen de Zenderse gemeenschap. De openbare school werd met instemming getransformeerd tot een katholieke school. Aanvankelijk bleven alle kinderen in Zenderen deze school bezoeken. Toch waren er

ingezetenen van Zenderen die een eigen school wilden op christelijke grondslag.

In 1914 werden hiervoor de eerste stappen gezet en werd een beroep gedaan op de hervormde gemeente van Borne. Er waren wat strubbelingen tussen de "orthodoxen" en de "fijnen" binnen de hervormde gemeente van Borne om hieraan mee te werken, maar toen bleek dat Zenderen zelf voor de bekostiging zou zorgen, werkte men hieraan mee.

Om aan geld te komen voor de aankoop van grond en voor de bouw van een school en een meestershuis in Zenderen waren er in 1914 al diverse acties gestart: een collecte onder de bewoners van Zenderen bracht ruim fl. 250,00 op; er werden tombola's gehouden, kalenders gemaakt en verkocht en er kwamen ook vele giften binnen. Een dienstmeisje in Rotterdam doneerde dertig centen voor de school.

Wat het vervolg zou zijn is niet te zeggen omdat in die zelfde tijd, in de zomer van 1914, de eerste wereldoorlog uitbrak. De bouw van een school in Zenderen kwam hierdoor op de achtergrond. Lange tijd gebeurde er niet veel.

Eerst in 1920 kwam er een bijeenkomst voor belangstellenden in Zenderen en op 17 januari 1921 werd hier een bestuur van de *Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs* geïnstalleerd. Bestuurslid Oosterveld wist in de loop van 1921 een stuk grond van ca. 3800 m² te bemachtigen, tegenover de smederij van Tinselboer. Dit tegen een prijs van slechts 37 cent per m² zonder dat de verkoper

Op het klimrek naast de school zitten van boven naar beneden: Johan Smit, Anne van de Keuken en Gerard Kamerhuis. Dit is de kleinste klas die At van Schooten ooit heeft gehad.

Wienk een idee had waarvoor de grond bestemd was.

Op dinsdag 28 februari 1922 vond er in café Haarhuis een aanbesteding plaats voor de bouw van een tweelokalige school en een meesterswoning ontworpen door architect J.B. Radstake in Enschede. Zesenderdig ondernemingen schreven zich in voor de bouw, die uiteindelijk werd gegund aan fa. Braakhuis te Borne, de school voor fl. 21.080,00 en het meestershuis voor fl. 12.690,00. Het schilderwerk voor school en de dienstwoning werd gegund aan Lindenhovius te Borne, voor fl. 1777,00.

Het benodigde geld dat in 1914 was vergaard was bij lange na niet voldoende om een school te bouwen. Het bestuur besloot daarom tot de uitgave van aandelen, elk vijftig gulden waard. Niet al het geld kwam op de spaarbank, een deel wist men ook te beleggen. Onder andere belegde men in de aanleg van de Russische spoorwegen. Deze aandelen gingen verloren omdat Lenin de schulden door het tsaristisch bewind aangegaan, niet wilde erkennen.

Direct toog men hierna aan het werk en in de zomer van 1922 werd de school feestelijk geopend. De eerste leerkrachten waren meester Drost voor de klassen 4, 5 en 6 en juffrouw Verduin die de drie lagere klassen kreeg. Gedurende de eerste vijf jaren was het gemiddeld aantal kinderen op de school slechts 31.

Samenwerking met Borne

Dat er een PC-school in Zenderen moest komen was de wens van inwoners hier. Alhoewel meer dan 95% van de bevolking hier Rooms katholiek was, kwam de wens voor een eigen school vooral naar voren van bewoners rondom Zenderen, de agrarische omgeving, die hun kinderen de loopafstand naar Borne wilden besparen.

Voor buitenstaanders was de verhouding tussen Zenderen en Borne aanvankelijk nogal verwarrend. De *Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs te Borne* zag zich al geconfronteerd met de kosten voor een school in Zenderen en voelde er aanvankelijk weinig voor hier aan mee te werken. Toen bleek dat Zenderen zelf hieraan tegemoet wilde komen kwam men tot elkaar. Formeel werd dit in 1923 bevestigd door wijziging van het "reglement der vereniging". De scholen van Borne en Zenderen vielen hierna bestuurlijk onder één vereniging, maar financieel hield men de zaken gescheiden. Duidelijk kwam dit in 1957 tot uiting toen het meestershuis nodig moest worden geschilderd. "Laat dit maar aan ons over", zei een van de Zenderse bestuursleden en daarmee was dit punt afgehandeld. Later bleek dat de kosten voor het schilderen betaald werden uit de verkoop van bomen op het terrein achter de school.

Het laatste schoolhoofd

Niets is zo triest als je "levenswerk" wordt afgebroken of stilgelegd. Dit was min of meer het geval voor het laatste hoofd van de "Christelijke School" in Zenderen, meester At van Schoten.

Op 1 maart 1960 kwam hij in dienst van de school, in 1988 deed hij de deur achter zich dicht als de laatste meester en hoofd van de school. Hij was voorgoed "meester af" en ging met pensioen. Nu, achteraf op 83-jarige leeftijd, kan hij nog zeer bewogen en betrokken over zijn schooltijd praten. Heerlijke jaren heeft hij hier gehad, al was het soms lastig.

Dat ook meester At van Schooten mee kon doen bij de kinderfeestjes op school moge blijken uit dit plaatje waarbij het water niet werd geschuwd.

In 1960 was hij reeds enkele jaren onderwijzer aan de Bleekschool en de Molenkampschool in Borne. Hij werd getipt voor de functie van hoofd van de school in Zenderen en na enkele gesprekken werd hij als hoofd van de school aangesteld. Naast de verantwoordelijkheid voor het onderwijs waren er ook gewoon huishoudelijke taken die aandacht vroegen of moesten worden uitgevoerd. In de winter 's morgens om 06.00u de kachels aanmaken en opstoken en als die kachels het eenmaal deden was de hitte in directe omgeving niet te harden. Voor het stookseizoen moesten de schoorstenen worden gecontroleerd, soms vond je hierin kraaiennesten. De houten vloeren met brede naden leverde veel stof en werd bij tijd en wijle besprenkeld met water. Ook had de school twee van die heerlijke plonswc's die nogal eens verstopt raakten; onder het schoolplein lag een beerput die met enige regelmaat werd leeggehaald door een boer uit de omgeving. Het onderhoud van de tuin kwam in de begintijd neer op de schouders van de meester. Voor de

duidelijkheid: hij schakelde hierbij ook regelmatig zijn kinderen in. Zeer veel kleine zaken misschien, maar die wel aandacht vroegen naast de reguliere onderwijstaak.

Gelukkig kwam hier later verandering in: het onderhoud van de tuin werd toen verzorgd door de heer Wennekink. Voor het schoonhouden van de school waren Lenie Timmerije en Betsie te Wierik altijd aanspreekbaar en inzetbaar.

In 1963 was er een eerste dreiging dat de school zou worden gesloten in verband met het lage aantal ingeschreven kinderen. Actie was nodig en vanuit Borne werden 17 kinderen met een busje naar Zenderen vervoerd. Om de kosten hiervoor te dekken werd een inzamelactie georganiseerd gehaald die ruim fl. 2000,00 opbracht.

Ook de gemeente Borne is altijd zeer genereus geweest als er kosten in het geding waren. Met regelmaat kwam het kinderaantal van de school aan de orde, boven de vijftig is het nooit gekomen. Kunnen we doorgaan met "onze school" of niet was een steeds weer terugkerende vraag.

Naarmate de jaren vorderden werd het wat gemakkelijker en was er meer mogelijk. Stond de meester er aanvankelijk samen met de juf uit "de onderbouw" voor, later kwam er hulp van leesmoeders, handwerkmoeders en andere klusjesmensen. De gehele gemeenschap deed mee; meester Van Schooten deed nooit vergeefs een beroep op hen en kijkt vergenoegd terug op deze tijd. Door het beperkte aantal kinderen kon je ze veel aandacht geven. Met drie klassen in een lokaal moet je de aandacht verdelen, maar dat is een kwestie van organiseren en dat lukte dan ook wel.

Ook organiseerde de meester uitstapjes of schoolreisjes buiten Twente: naar de Ridderzaal in Den Haag, de havens van Rotterdam, Artis in Amsterdam, Limburgs jeugdtheater te Diever, dierentuinen in Emmen of Arnhem of naar de zee in Zandvoort. Hier zagen de kinderen de zee vaak voor het eerst in hun leven.

Maar ook in de Twente waren er mooie plekken: Natura Docet in Denekamp of de Sterrenwacht nabij Beuningen waar de heer Goossens zeer gedreven kon vertellen over de sterrenhemel en ook het een en ander kon laten zien middels zijn telescopen. Het was een genot de reacties van de kinderen te ervaren, dagenlang werd over de uitstapjes nagepraat.

Het 50-jarig bestaan van de "De Prinsen". Ouders, leerlingen en oud-leerlingen in actie tijdens de musical "Teun de speelman" in het "Gebouw voor Christelijke Belangen" tegenover de school.

Onderste rij: Robbie Middelkamp, Anne Elzinga, Gert Tikken, Bea Tikken, Anja Geerdink, Annemiek Geerdink, Anneke ten Cate, Margot Kempers, Bart van Schooten.

Tweede rij: Henk Nijeboer, Bennie Kwast, Godert Kempers, Erna Hindriksen, Rendi Geerdink, Bert Nijeboer, Erik Elzink, Wim ter Keus, Bert Huiskes.

Daarachter: Frank Bangma en Ton Elzinga.

Volwassenen (zichtbaar): Gerrit Horstman, ter Braak, Lies Middelkamp, Herman Horstman en Minie Smit.

Aan het organiseren van klassenavonden heeft meester Van Schooten goede herinneringen. Een klasje bestond dan uit vijf of zes kinderen; ze kwamen 's avonds bij hem thuis in de huiskamer en deden spelletjes met elkaar, ook de ouders werden hier ontvangen.

Het woonhuis van de meester fungeerde gewoon als verlengstuk van de school. Of nu een bestuurslid, dan wel een ouder of inspecteur met de meester

wilde praten, altijd gebeurde dit in de woonkamer aan de huiskamertafel van meester Van Schooten. At van Schooten benadrukt dat dit allemaal alleen mogelijk was met steun en hulp van zijn vrouw; die stond altijd voor iedereen klaar.

Al met al kijkt de meester vergenoegd terug op zijn schooltijd in Zenderen. Wel vond hij het moeilijk toen er eind tachtiger jaren er te weinig aanmeldingen waren. In 1988 hield de school op te bestaan en werd definitief gesloten.

In het bijzonder denkt meester Van Schooten in dankbaarheid terug aan al de mensen die hem hulp boden wanneer het nodig was: naast het bestuur van de school zeker ook inwoners en vele ouders van de kinderen uit Zenderen of directe omgeving.

In 1992 werden de school en de dienstwoning verkocht en verbouwd. De woning werd particulier verkocht, de school werd een vinotheek. Uiterlijk is het

schoolgebouw nauwelijks aangetast en is zodoende nog steeds gezichtsbepalend voor Zenderen.

Noten

Het artikel is ontleend aan:

- enkele gesprekken met meester At van Schooten;
- het herdenkingsboekje "De Prinsen 1922 – 1988".
- foto's komen uit het archief van At van Schooten.

Cursus Van Borghende tot Borne: een overzicht van de Bornse geschiedenis

Martin Thiehatten

Zaterdag 25 februari 2012 start in Kulturhus "De Bijenkorf" opnieuw de cursus over de lokale geschiedenis. Gezien de belangstelling wordt deze voor de zesde keer georganiseerd.

Reacties van cursisten die tot nu de cursus hebben gevolgd zijn zonder meer positief: mond-tot-mondreclame werkt blijkbaar. Opnieuw heeft een groep belangstellenden zich aangemeld voor de cursus. Wilt u ook meedoen dan moet u er snel bij zijn.

Gedurende zes zaterdagochtenden wordt aan de hand van een powerpointpresentatie een les van een uur gegeven gevolgd door een excursie van ca. 1½ uur. De excursie betreft gebouwen of buurten die in de voorafgaande les aan de orde zijn geweest. Deze werkwijze spreekt velen aan.

De cursusedagen zijn: 25 februari, 3 maart, 10 maart, 17 maart, 24 maart en 31 maart. De kosten bedragen € 65,--.

Al negen deelnemers hebben zich opgegeven, in totaal is er plaats voor zestien personen. Wilt u meedoen, meldt u dan snel aan bij Martin Thiehatten.

Martin Thiehatten

Tel.: 074-2663116

Email: martin@thiehatten.nl